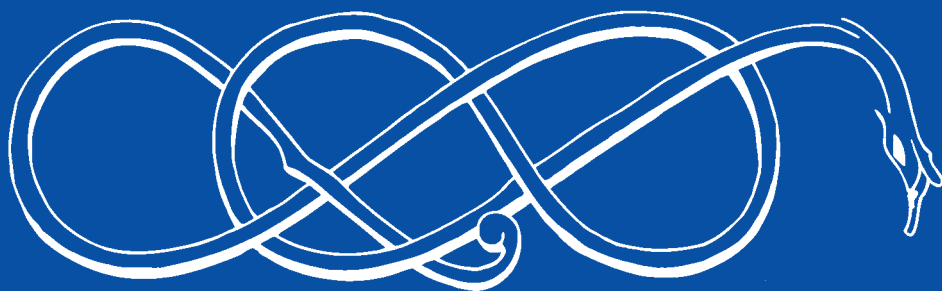

Lokalhistorisk forening for Sønderhald

2023

Lokalhistorisk forening for Sønderhald

Årsskrift 2023

Sønderhald Egnsarkiv

Elmelundsvej 11, Øster Alling, 8963 Auning

Tlf. 86 48 37 84

E-mail: sonderhaldegnsarkiv@gmail.com

www.sonderhaldegnsarkiv.dk

Åbningstid: Mandag kl. 14-18. (Lukket i hele juli og december måned).

Nærværende årsskrift for 2023 er trykt i 250 eksemplarer og udgivet af

Lokalhistorisk Forening for Sønderhald og Sønderhald Egnsarkiv.

Eftertryk af årsskriftet - helt eller delvis - kun tilladt med udgiverens tilladelse.

Ansv. for årsskriftet: Hanne Byriel, byriel@hotmail.dk, tlf. 30 26 50 69

Ekspedition: Inger Millard, inger@ingermillard.dk, tlf. 22 67 50 08

Ekstra eksemplarer af årsskriftet 2023 kan købes for 60 kr. pr. stk.

Tidligere årsskrifter kan afhentes gratis i arkivets åbningstid så længe lager haves
eller læses på arkivets hjemmeside.

ISSN 0109-4017

INDHOLD

Forord

Marianne Lund Andersen 3

Skomager Gunnar Vestergaard

Ellen Byriel 4

Assentoft

Ellen og Hanne Byriel 10

En tur gennem Assentoft i 1950'erne

Torben Bjørn 18

Essenbæk Kirke

Inger Lise Gram 24

Forord

AF MARIANNE LUND ANDERSEN

Formand for Lokalthistorisk Forening for Sønderhald

Kære medlemmer

Det er med stor taknemmelighed, at jeg byder jer velkommen til endnu et hæfte med spændende opdagelser og fortællinger fra vores lokalområde. Som formand for foreningen er jeg dybt imponeret over jeres vedholdenhed og engagement i at bevare vores historie, så den kan lyse op i fremtidige generationers sind.

Vi står på skuldrene af dem, der før os har dedikeret tid og energi til at bevare vores kulturarv. Derfor vil jeg gerne udtrykke min dybfølte tak til jer alle for jeres uvurderlige bidrag til foreningens arbejde. Det er gennem vores fælles indsats, at vi kan bevare og formidle historien på en meningsfuld måde.

Men selvom vi fejrer vores fortid, må vi også se fremad. Verden ændrer sig konstant, og det er vigtigt, at vi forbliver relevante i vores bestræbelser på at bevare historien. Her kommer teknologi, herunder kunstig intelligens (AI), ind i billedet. AI har potentialet til at hjælpe os med at digitalisere og organisere store mængder historisk materiale, så det kan bevares og deles på nye og spændende måder.

Ovenstående forord er formuleret ved hjælp af kunstig intelligens, og i en travl hverdag er det let at ty til hjælp fra teknologien. Men vi må huske, at selvom teknologien kan være en værdifuld ressource, er det stadig vores menneskelige indsigt og passion, der er afgørende for at forstå og værdsætte vores historie fuldt ud.

Lad os derfor fortsætte med at arbejde sammen, lad det menneskelige mødes, og den menneskelige fortælling fylde i vores hverdag. Men lad os også kombinere traditionel visdom med moderne innovation og fortsætte med at bevare vores fælles arv for kommende generationer.

Tak for jeres dedikation og fortsatte støtte til vores lokalthistoriske forening.

Skomager Gunnar Vestergaard

AF ELLEN BYRIEL

Gunnar er født den 23. november 1931 i Svendsdal, konfirmeret 28. april 1946 i Essenbæk kirke og gift med Asta Stadsgaard Bording den 11. december 1964 i Krstrup kirke. Asta er født 11. juni 1936 i Over Romalt, og konfirmeret i Krstrup kirke. Gunnar fik sit svendebrev i 1949 og var soldat i Karup fra maj 1952 til november 1953. I årene 1953 til 1964 havde Gunnar - samtidig med skomager-hvervet - et danseorkester på 5 mand.

Asta var fra 1953 til 1956 kontorelev på »Kronjyden«, hvor hun senere overtog pladsen som kasserer, samtidig med at hun efter fyraften klarede jobbet med bestilling og salg af sko m.m. I 1970 gik hun på fuld tid hjemme i skoforretningen.

I 1964 byggede Asta og Gunnar hus på Storegade 32 i Assentoft. I løbet af de næste 10 år blev huset ombygget og udvidet.

Fra 1971 og frem til 1995 praktiserede Gunnar som massør og zoneterapeut.

Ligeså var han medlem af Logen Akacien, hvor han havde 40 års jubilæum i 2011.

I 1995 stoppede Asta og Gunnar med salg og reparation af fodtøj og Assentoft Sko-Service lukkede. Men musikken stoppede ikke.

Og da han flere gange har været præsenteret for avisernes læsere, vil vi herfra lade ham genfortælle sin historie. Avisartiklerne er fundet i Gunnars scrapbog:

Det hele begyndte, mens jeg var en lille dreng og boede hos mine forældre i Drastrup. Hos den gamle skomager i Assentoft, Jens Mønster, lærte jeg at spille violin. Ofte sad jeg hos ham i hans værksted. Paa den maade voksede jeg op med duften af skomager-værksted. Dog svor jeg dengang, at skomager det ville jeg bestemt aldrig være. Naa, heldigvis gaar det ofte anderledes, end man tror som barn.

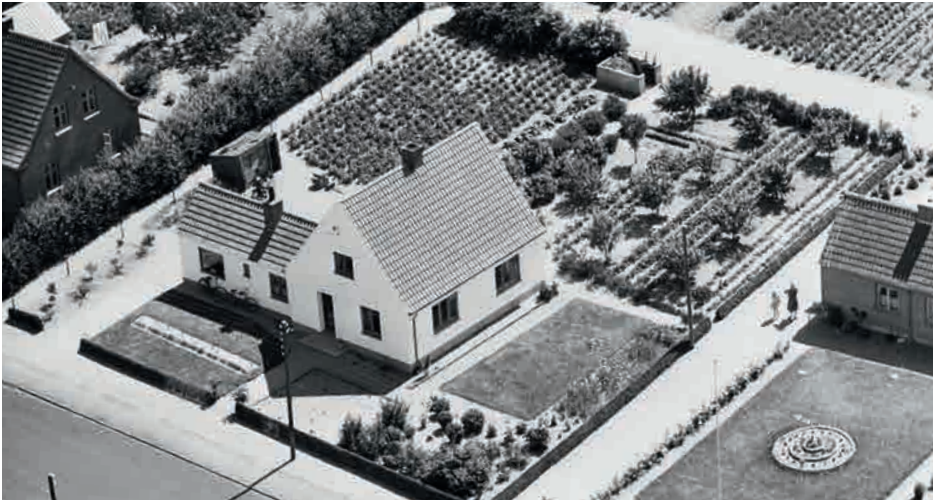
Da jeg kom ud af skolen, fortsatte jeg paa skomagerværkstedet, hvor jeg, da jeg blev større, saa småt begyndte at gå til hånde. Da jeg var 17½, holdt Jens Mønster op som reparationsskomager i dette værksted, så vovede jeg springet og blev selvstændig. I begyndelsen var jeg selvfølgelig lidt nervøs for, hvordan det skulle gå. Min forgænger og læremester holdt op, fordi han ikke havde nok at bestille. Det gik imidlertid godt for mig. Folk var flinke, og jeg havde nok at lave. Imidlertid kom min soldatertid på tværs. Jeg måtte lukke butikken i de 18 måneder, jeg lå inde. Da jeg vendte tilbage til Assentoft og åbnede påny, var det med bange anelser. Havde folk glemt mig, eller...

Det viste sig hurtigt, at min frygt for come-back var ubegrundet. Jeg fik mere at bestille end tidligere, og jeg har heller ikke i dag grund til at klage. Reparationerne hober sig op på hylderne, og der er næsten for trangt her i lokalet. Der er mere end nok at bestille for en enkelt mand. Faktisk vil jeg gerne udvide og engagere en assistent til at pille gamle såler af, skære nye ud osv. Selve reparationen skal jeg nok selv tage mig af. Det vil jeg ikke overlade til andre. Nu har jeg været her i 13 år, (1962) og er godt tilfreds. Kunderne er flinke, og så længe man er tilfreds med, hvad jeg laver, er der ingen fare for, at jeg må lukke.

Gunnar Vestergaard's værksted og butik var på ca. 9 m² og lå som tilbygning til en villa ved hovedvejen i Assentoft.

Gunnar Vestergaards værksted og "butik" er på ca. 9 m², og "butikken" indskrænker sig stort set til en smal hylde i vinduet. Men inden udgang af 1964 skulle det blive bedre - med rigtig butik, større værksted og beboelse under samme tag.

I tilbygningen til huset på Storegade 24, startede Gunnar Vestergaard sin lille skobutik i 1948, kun 17 år gammel.

Da Gunnar i 1961 havde modtaget bronzemedalje ved en stor udstilling i Tyskland, blev han spurgt om, hvorvidt rygtet om dette, gav flere kunder i forretningen, og hvad hemmeligheden var bag successen.

Hans beskedne svar var:

- Det kan mærkes. Jeg har kunder fra hele Djursland og Randers. Det kan ikke nægtes, at bronzemedaljen fra Tyskland gav mig mere at bestille end tidligere.

Det er dog kundernes tilfredshed, der er det afgørende for mig ikke diplomer og medaljer, jeg vil gerne have, folk skal sige, at jeg laver pænt arbejde. Det er vigtigere end eksperternes anerkendelse.

Jeg tror ikke, jeg er dygtigere end så mange andre skomagere. Mine forsålinger holder heller ikke længere end andre skomageres. Men jeg stiller visse krav til mig selv, når jeg sidder ved min læst. Sålerne skal passe til skoen, ikke for tykke og ikke for tynde. Nøjagtighed i arbejdet er vigtigt for helhedsindtrykket, Og endelig pudser jeg altid et par sko, inden de forlader mit værksted. Det betyder meget for kunderne, at skoene ser ud som nye.

Folk nu til dags går mere i sko end tidligere. Det kan godt betale sig at købe gode sko. De er lette at forsåle og få til at se ud som nye.

Og hvad med priserne, skulle de nu stige i takt med det gode omdømme?

- Jeg tager 16 kr. for en forsåling og fem for en hæl. Andre skomagere tager det samme. Jeg er min egen herre, uafhængig af overenskomstbestemte arbejdstider. Somme tider møder jeg kl. fem morgen og arbejder ti timer i træk, andre tider møder jeg senere, men kan så finde på at sidde og arbejde til kl. 23 om aftenen.

Om medlajen fortæller Gunnar:

Det var nærmest et tilfælde, at jeg kom med, og jeg havde slet ikke regnet med at blive bemærket i så stort et selskab. Der deltog 34 nationer i konkurrencen, som blev holdt i Hannover. Jeg fik bronzemedalje, og det gav naturligvis blod på tanden, så jeg har også været med i England og i en konkurrence, der blev holdt herhjemme med elleve nationer repræsenteret.

Angående konkurrencen er det ikke kun et spørgsmål om at lave solide reparationer, men også om at gøre dem fikse. Og så har jeg lagt mærk til, at dommerne lægger megen vægt på den rette balance i fodtøjet efter reparationen. Mit arbejde er da forøvrigt ikke bedre end så mange andres, men nu er jeg altså kommet med i disse konkurrencer og finder det morsomt og inspirerende at deltage og der med se, hvordan de gør det i andre lande.

Året efter blev Gunnar tildelt det eftertragtede »Internationale certifikat« - een af Englands højeste anerkendelser for fremragende håndværksarbejde. Konkurrencen var arrangeret af det engelske fagblad The Shoe & Leather Record, i forbindelse med en større udstilling af skotøjsmaskiner i Granly Halls, Leicester. Konkurrencen var åben for sko reparatører fra hele verden. Gunnar Vestergårds udstillede arbejder lå 25 points over gennemsnittet, så det er en meget fin anerkendelse i en verdensomspændende konkurrence.

Gunnar spillede violin og es-altsaxofon i orkesteret. De øvrige musikere var: brødre Niels Peter og Hans Jørgen Møller, og Poul Erik Sørensen, alle Allingåbro samt Bertel Kirketerp fra Ørsted.

Musikken og samspillet

Gunnars fritid har altid været helliget musikken. Om det siger han: (1964)
Sammen med fire kammerater fra Allingaabro og Ørsted spiller jeg til fester og baller i op-landet. Saa at sige hver eneste lørdag er optaget. Det er rart at kunne beskæftige sig med andet end forsålinger. Og musikken har siden drengeaarene været min store lidenskab.

Med glimt i øjet tilføjer Gunnar: *Vi spillede til bal om aftenen. Så sled folk skoene... og så havde vi jo også noget at lave om dagen!*
Jeg begyndte at spille som 10-årig og efter militærtjenesten blev jeg professionel musiker og samtidig skomager. Siden har jeg spillet til dans hver lørdag og i travle perioder tre-fire aftener om ugen. Det har været morsomt at spille, men for hårdt at trutte i saxofonen fra ni til tre om morgenen, så hjem og efter et par timers søvn i gang med fodtøjet.

Gunnar var i nogle år med i Randers Amatør Symfoniorkester, et salonorkester på otte medlemmer, og har desuden spillet i et »Palmehaveorkester«.

Asta har spillet klaver fra hun var en lille pige, og sammen har de to tilbragt mange timer med at spille sammen såvel hjemme som ude til forskellige arrangementer. Som Gunnar udtaler i forbindelse med forretningsophøret: *»Nu vil vi til at gøre noget mere ud af vores store hobby: At spille musik«.*

Asta og Gunnar Vestergaard, december 1989.

Han husker også fra tidligere tider:
»Det skete af og til, at vi midt i reparationsarbejdet gik ind i stuen og spillede lidt sammen«!

Som 80-årig fortæller Gunnar, at han nu også spiller i kirker. *»Jeg elsker at spille violin sammen med orgel«*, siger han.

Da Asta og Gunnar holdt 25 års jubilæum og sølvbryllup den 11. december 1989, mindedes Asta bryllupsdagen med disse ord: *«Men jeg kan da huske, at vi blev gift en fredag, og Gunnar skulle spille til bal om lørdagen»!*

Tænker vi på gamle billeder fra Assentoft, må vi også tænke på skomager Gunnar Vestergaard

I begyndelsen af 1970'erne havde Gunnar Vestergaard følgende opslag i avisen:

Gamle billeder

med tilknytning til de tidligere Virring Essenbæk og Aarslev-Hørning kommuner ønskes til låns.

Efter affotografering leveres billederne tilbage til Dem.

Gunnar Vestergaards lokalhistoriske billedarkiv

Assentoft sko-service - Telefon 494292.

Resultatet blev i årenes løb en samling på mere omkring 400 billeder, ikke kun fra Assentoft, men fra flere omkringliggende lokaliteter. Billederne blev lavet til en dias-samling, som Gunnar viste frem og fortalte om ved forskellige lejligheder i området.

Mellem de indkomne billeder dukkede der et op af Gunnars eget barndomshjem i Svendsdal ved Drastrup Kær. Et motiv som, fik han at vide, engang var blevet malet af kunstneren Ancer Holm. Maleriet er i familien Holms eje. Gunnar fik sit eget maleri, idet Ancer Holms nevø, Egon Holm i Drastrup Kær, malede et efter et gammelt foto.

Takket være Gunnar Vestergaards store billedsamling fra Assentoft og omegn, kan vi i nærværende årsskrift krydre artiklerne med mange gode og interessante billeder, som bidrager til et enestående tidsbillede af Assentoft, som den lille landsby, den var en gang.

Assentoft

AF ELLEN & HANNE BYRIEL

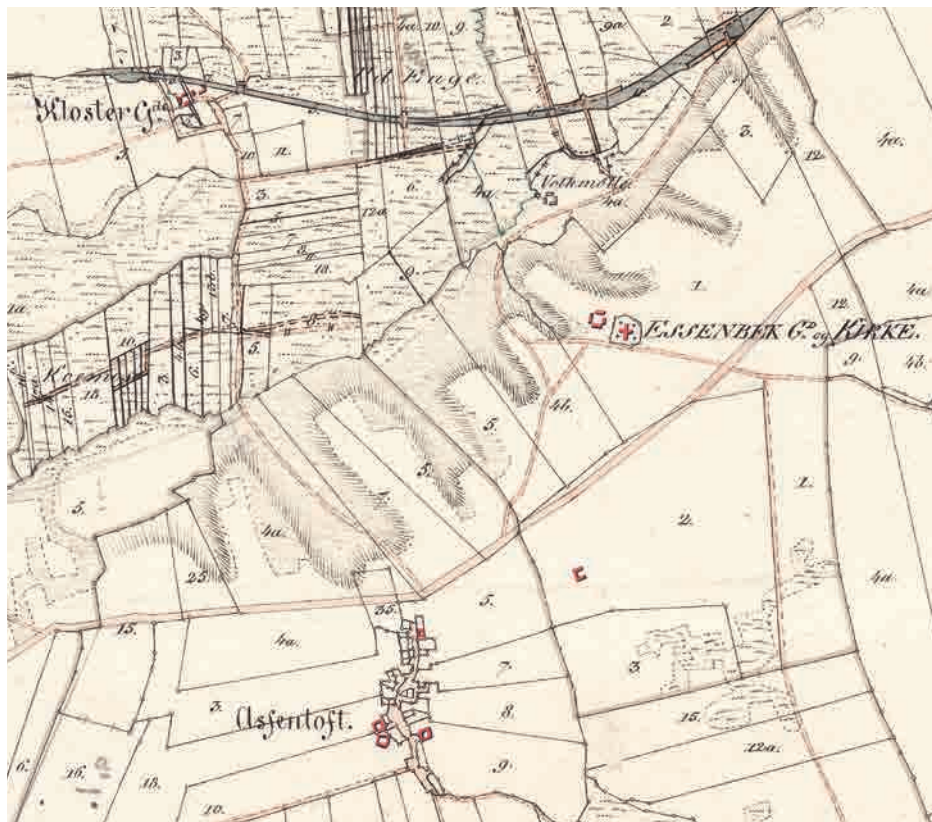
Assentoft er beliggende ca. 7 km øst for Randers, på kanten af morænebakkerne syd for Randers Fjord.

Fund af rester fra bl.a. en rundhøj fra stenalderen, to rundhøje fra oldtiden, en boplads fra den yngre bronzealder vidner om, at der har boet mennesker, i området omkring Assentoft, gennem mange 1000 år.

Den ældst kendte kilde til navnet Assentoft er fra 1579, hvor formen Assentofftt optræder. I senere kilder ses formerne Asentofft (1608) og Assentoffte (1688). Navnet er formodentlig sammensat med det gammeldanske kvindenavn Åsgunn og substantivet *toft* med betydningen »bebyggelsesareal«. Det betyder således »Åsgunns bebyggelsesareal«.

Den gamle Essenbæk (Eskingbec) kirke blev formentlig bygget i det 12. århundrede midt i Essenbæk Sogn, der var et anneks af Virring Sogn fra ældgammel tid. Det meste af Essenbæk Sogn fæstedes til Essenbæk Kloster - d.v.s. Essenbæk Kloster ejede jord, gårde og huse i landsbyen Assentoft. Byens beboere var således fæstebønder under klosteret.

Essenbæk Kloster, et middelalderligt benediktinerkloster, var beliggende i engene nedenfor skrænterne syd for Randers Fjord. Essenbæk Kloster regnes for grundlagt af Stig Hvide. De ældst kendte kilder, hvor klosteret benævnes, er fra 1140. Hvornår klosteret blev revet ned vides ikke.

Kort over Essenbæk Sogn tegnet i 1836.

Efter Reformationen i 1540 blev Essenbæk Kloster og dets gods konfiskeret af kongen (Christian den 4.) og fra 1579 kendes da navnet Assentoft (Assentofftt).

Landsbyen var dengang beliggende langs den vej, som vi i dag kender som Søndergade. Da kongen i 1661 sælger Assentofftt, Essenbækgård og bl.a. Essenbæk Mølle (Essenbech Møllested) til Hans Friis - bestod landsbyen af ti gårde, fire bol* og fem huse.

I 1790 blev Assentoft solgt til fæsterne, som nu kunne blive selvejere, og der blev udstykket ni helgårde, to halvgårde, fire bol og fire huse.

I dag bor der ca. 3800 indbyggere i Assentoft, der gennem årene har vokset sig stor - først langs Storegade - siden med store boligområder langs skråningerne ned mod Randers Fjord - og er nu sammenbygget med Drastrup.

* Gammeldansk Ordbog: Bol. Betydning: 1) Gård 2) Jordtilliggende.

Kilder: Wikipedia og Rasmus Mariager.

Kortet her er fra 1816-1861.
Hovedvejen (Storegade) er
tilføjet kortet efterfølgende.

**Gårdenes omtrentlige
beliggenhed:**

4a og 15a

Søndergade 1-3-5

5a

Søndergade 9

3a

Søndergade 20a, 20b, 20c

7a

Pagtervænget

8a

Boligområdet "Blodbøgen"

11

Søndergade 19

18a

Søndergade 26

6a

Søndergade 28

10a

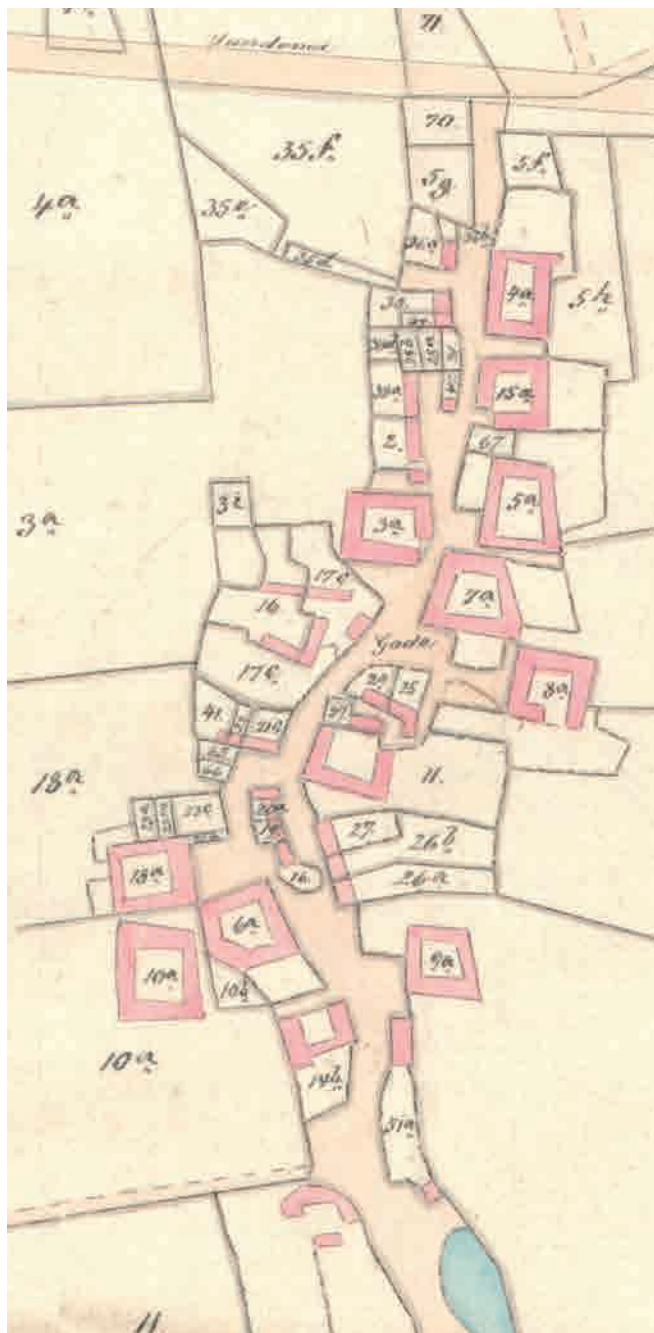
Søndergade 28a

9a

Omkring Søndergade 22a

14a

Søndergade 30-32

Søndergade 6.

*Søndergade 7.
Gården, der ned-
brændte i 1959,
var beliggende,
der hvor Park Allé
er i dag.*

*Søndergade set mod syd. Til venstre Søndergade nr. 11 og til højre Søndergade 20.
Huset i midten var byens sprøjtehus. Omkring år 1900.*

*Søndergade 11.
1950.*

*Søndergade 19.
Snedker Anders
Peter Pedersen
og hans hustru
Karen, 1890.*

Søndergade nr. 22, 1910.

Byens ungdom omkring 1920-26.

Søndergade nr. 26. Erling Caspersen på sin 2 års fødselsdag i gårdens have, 1913.

*"Papegøjestræde"
som i dag hedder
Assentoft Byvænge.
I døren ses Ester
(gift med Oskar
Nielsen) og
sønnen Harry.
1933.*

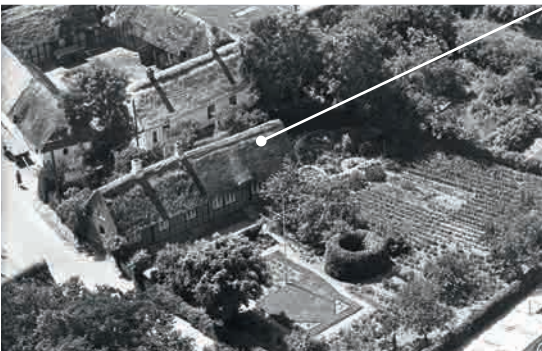
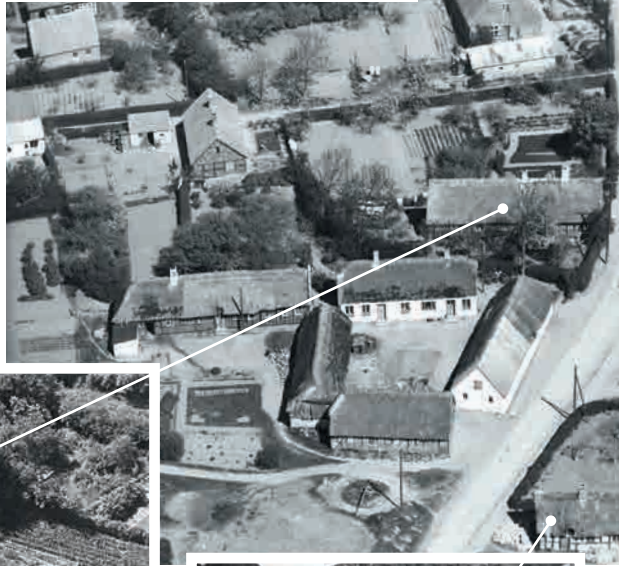
1959.

De tre huse i forgrunden er i dag Søndergade 8, 12, 14a og gården i baggrunden er der, hvor Park Allé er i dag.

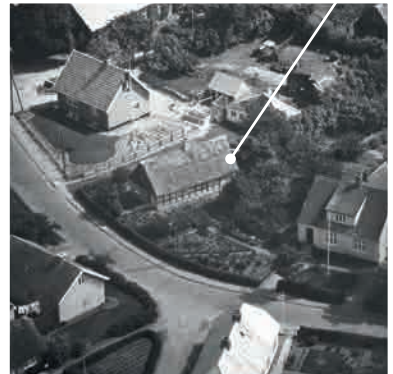
1950.

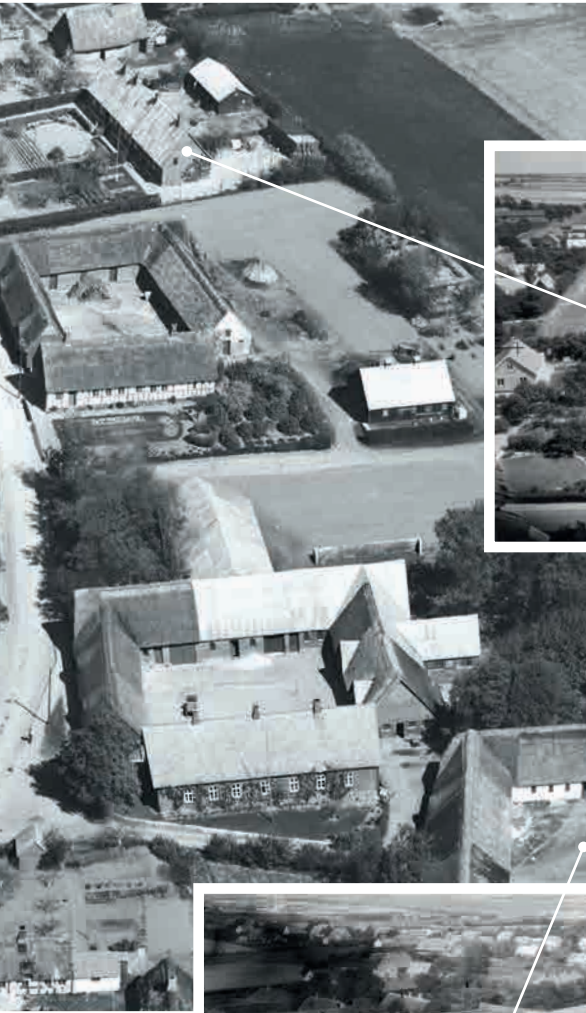
Huset i forgrunden med den store flotte have er Søndergade 18 og gården bagved Søndergade 20.

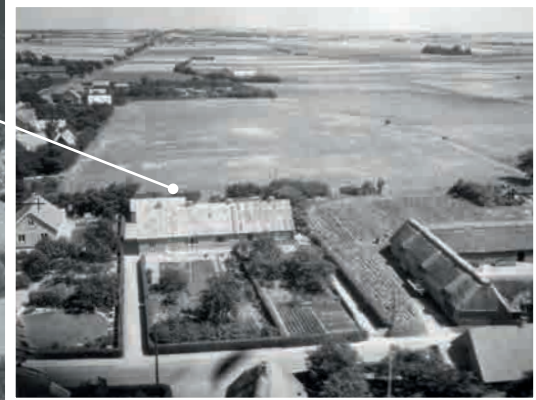
1959.

De tre huse øverst i billedet er Søndergade 15, 17 og 19. På hjørnet til venstre Søndergade 24 og til højre Assentoft Byvænge 1.

1952.
*Dobbelthuset med de flotte
haver er Søndergade 3 og 5.*

*Gården ud mod gaden
er Søndergade 11.*

1952. Gården her er i dag udstykket til boligområdet "Blodbøgen".

En tur gennem Assentoft i 1950'erne

AF TORBEN BJØRN

Skønt Assentoft er beliggende kun 7 km fra Randers, var det en typisk landsby, et forholdsvis lukket samfund, hvor alle kendte alle. Folk var venlige og hjælpsomme mod hinanden, og som børn fik vi adgang til at lave hytter og grave huler på udyrkede områder.

Ingen var ovenud rige, men private sammenkomster var alligevel baseret på status i samfundet. Min fader var lærer og kirkesanger, vi boede i skolen, og mine forældre havde en stor omgangskreds. En gang om året blev venner og bekendte inviteret til middag, fordelt på tre omgange. Katrine kom og kokkererede sin kendte hønsekødssuppe med boller og citronfromage til dessert, og en af byens damer serverede ved bordet. Efter middagen blev der budt på kaffe og rygning med cigarer og cigaretter, undertiden tillige en likør. Nogle snakkede sammen i små grupper, medens andre spillede kort. Luften blev tung af røg. Efter sammenkomsterne hentede Rasmus cigar- og cigaretskodderne samt tobaksasken til brug som snus.

Byen havde gadelys og asfalterede hovedgader. Næsten alle huse havde indlagt vand og var tilsluttet et spildevandssystem til udledning i udkanten af byen. Udendørs toilet var normen, og det kunne være en kold omgang om vinteren med snefygning under døren. Badeværelse var ret ukendt, og folk holdt sig rene ved, hvad min moder kaldte etagevask i køkkenet. Min fader cyklede til Randers før jul for at få sit årlige bad på den offentlige badeanstalt.

Skolen på Vandværksvej 6 blev opført i 1907. Her boede Lærer Bjørn med familie i 1950'erne.

De få der havde telefon ringede til Gudrun Pagter på centralen og bad om forbindelse til en person eller forretning. Gudrun var altid særdeles velunderrettet om hvad der foregik i samfundet.

I mit hjem fik vi telefon efter krigen, og når naboens datter ringede for at tale med sine forældre, løb jeg hurtigt for at tilkalde Karl Petersen (vejmanden) eller Thyra og råbte beskeden "der er telefon fra København".

Byen tilbød lokalt hvad der var brug for i tilværelsen. Der var Brugs, købmand, bager, skrædder, murer, maler, to barberer, damefrisør, mælkeudsalg og to smede, "stue og bette smej". En bødker lavede dritler til smøreksport fra mejeriet, der var en silofabrik, og der var to tømrere/snedkere.

Skulle man til læge eller gøre større indkøb tog man rutebilen til Randers. Varer blev sendt ud med rutebilen og midlertidigt opbevaret til afhentning hos Ragna på hjørnet af nu Storegade og Søndergade (gadenavne blev ikke benyttet dengang).

Ragna passede også en benzintank. Benzinen blev pumpet op i en synlig glasbeholder, 5 liter ad gangen, og udløst gennem en slange forbundet til bilens tank. Ved afslutningen blev slangen hævet op og ned adskillige gange for at få de sidste dråber med. Fiskemand Kristoffersen kom en dag om ugen, og hans høje råb "FISK" kaldte folk ud til fiskevognen.

Gudrun Pagter ved omstillingsbordet på telefoncentralen, Storegade 47.

Almindelige arbejdere påtog sig hvad der var at få af arbejde. Nogle fandt fast arbejde på Bjerre's silofabrik, nogle på kødfoderfabrikken Kronjyden, og folk tolerede den væmmelige lugt der undertiden blev afgivet fra fabrikken og sneg sig mod byen. Andre var om vinteren ofte arbejdsløse og måtte "gå til kontrol" med understøttelse fra den lokale arbejdsløshedskasse hos Frederik Christiansen. De supplerede ofte indkomsten ved jagt og ålefiskeri på fjorden.

En begyndende industrialisering skabte gradvist mere stabile arbejdspladser i Randers, og knallerten blev et bekvemt transportmiddel. Mange husstande var delvist selvforsynende med diverse grønsager, kartofler, frugt og bær en stor del af året. Til supplement kom Robert Johansen på sin ladcykel og solgte friske grønsager fra et mindre udvalg af egen avl.

I lang tid kom en besynderlig person på cykel medbringende lidt gulerødder. Han var høj og mager, dårlig klædt, bare fødder og stort rødt fuldskæg. Han forsøgte at ligne Kristus i udseende og citerede med iver fra bibelen, hvis folk gad lytte. Han modtog gerne bidrag for de små bundter gulerødder han uddelte og blev kendt som "Reserve Jesus".

Mange i Assentoft havde høns og duer og holdt gris til slagtning. Slagter Nielsen kom en morgen før jul, og vores gris blev trukket ud og løftet op på en stige der balancerede på et stort trækar. Grisen blev bundet fast til stigen, og slagteren vaskede halsen med varmt vand og skrabede hårene af. En spids kniv blev stukket ind i struben, og blodet sprøjtede ud til opsamling i en spand. Grisen skreg vildt til kræfterne forsvandt, og det må vel betegnes som slemt dyrplageri. Resten af grisen blev nu rensat og skåret op. Blodet blev lavet til blodpølser, leveren til leverpostej, og tarmene fyldt med hakket

kød til medisterpølse. Skært kød blev krydret og skruet i pres mellem to træblokke til lækker rullepølse. Kødet var førhen blevet saltet til opbevaring, men det forbedredes da Kresten Karlsen åbnede Assentoft Fryseboks til offentlig benyttelse i 1948.

Folk holdt af sladder, og Busse-Tage havde travlt med at sprede rygter. En familiemoder fødte adskillige børn, som alle var mørkhårede med undtagelse af de to sidste, som havde rødt hår. Det taltes der meget om, og forklaringen fandtes måske hos naboen, som var enkemand og rødmosset.

Når vejret var godt om sommeren fandt man Severin sovende med sin lille hund ved siden af sig på diget over for sit lille hus på nu Søndergade. Han havde i mange år arbejdet på teglværket i Ølst og gik hver dag frem og tilbage hele vejen. Ikke underligt han i sin alderdom fik lyst til en dram og måtte sove rusen ud.

Tommelumsens rigtige navn var Alfred Thomsen. Han var ikke alt for kløgtig, men tog gerne ethvert job for indkomst til at forsørge sin ret store familie. Når en person døde i byen, blev det ofte Tommelumsens job at udføre graven på kirkegården. Gravene blev genbrugt efter en årrække, og skeletdele kom undertiden frem ved udgravningen. Et kranie kunne komme til syne, som Tommelumsen så placerede på kanten af hullet. Når han så op, tog han hatten af og hilste andægtigt på de indsunkne delvist fortærede øjenhuler.

Robert Johansen og hustru Marie. Forældre til 9 børn.

Tage Pedersen (mellem venner "Busse-Tage") med sin trækvogn i skolegården, Vandværksvej 6.

Min fader passede biblioteket, som havde et udvalg af bøger i skolestuen. En hyppig gæst var Peter Helles. Han var kendt som "sær", usønderet og dårlig klædt i tøj der var holdt sammen med sikkerhedsnåle. Min fader var ikke glad for at låne bøger til ham, da de altid kom tilbage fedtede og snavsede.

Peter Helles havde eget hus for enden af nu Søndergade. Huset var delt i midten, og han boede i den ene ende, med udlejning af den anden ende til Tommelumsens familie. Han var fra en velstillet familie, havde en vis værdighed, og ingen generede ham. Efter sigende var han blevet "sær" efter en strandet kærlighedsaffære. Han passede selv husholdning, men ved hans død måtte kommunen desinficere hele huset for at fri det for lus og lopper.

Købmandsbutikken florerede under købmand Madsen. Kaffe blev malet på en prangende forkromet kaffemølle med et kæmpe svinghjul trukket af en læderrem og placeret til beundring lige inden for døren. Næsten alle varer blev opbevaret i tønder eller sække og krævede betjening med afvejning i poser. Varen blev stillet på vægtskålen og vejlet med lodder.

Øl blev solgt fra 50 stk. trækasser. Hver dag samledes arbejderne på hjemvejen fra Kronjyden til en bajer i baglokalet. Der blev mest drukket Thor øl fra bryggeriet i Randers. Ølmanden havde førhen kørt med hestevogn, men kom efter krigen til at køre lastbil. Han havde adgang til al den øl han kunne drikke, og hans store tud antog med tiden en purpurblå farve. Han kom med stor fart kørende ind på holdepladsen ved siden af

butikken, og når han skulle videre bakkede han ofte, uden at se sig for, ud på landevejen (Storegade). Der var generelt lav trafik, men det førte undertiden til en faretruende opbremsning af de kørende på vejen.

Olrik samlede jern og andre ting, som han leverede til salg hos Løgstrup i Randers. Han kørte i hestevogn og sad på stolen i forenden af ladet. På vejen tilbage holdt han altid ind ved købmanden og drak sig uvægerligt hønefuld. Han var iført spidsnæsede hollandske træsko med lange skafter, og når humøret blev højt, sang han og dansede vild polka til stor genlyd, når træskoene trampede højlydt på trægulvet.

Vognen var forspændt med to radmagre heste, som blev fodret i ventetiden med tørt rugbrød fra en mulepose. Når han skulle hjem, steg han vaklende op på sædet og piskede skånselsløst på hestene. Han havde en mindre ejendom på Djursland, og det blev sagt hans kone var en slem kælling, der drog ham til flasken.

Rye Svendsen kørte rundt på cykel og senere knallert for ved dørene at sælge et lille udvalg af kamme, børster og hudcreme. Han var en beundrer af den berømte General Rye, der led heltedøden i krigen 1848/49 og havde taget navn efter ham. Rye var god underholdning, og folk købte gerne et eller andet fra hans lille udvalg. Han opkøbte metalting, kødben og klude og tjente lidt ved videresalg.

Min moder havde samlet en god hob klude, som jeg fik lov at sælge til Rye.

“Vi må sortere, Torpen (udtalt med p), så du kan få mest muligt ud af det”, sagde han, og kludene blev delt i små bundter og vejlet særskilt.

Rye Svendsen

Folk i landsbyen havde ikke mange penge, men ingen gik sultne i seng, og man kunne om sommeren samles til sækkeløb, tovrækning og ringridning. Efter anlæg af en sportsplads blev det muligt at spille både fod- og håndbold.

En årlig begivenhed var motorløbet i Volkmølle Bakker med deltagelse fra mange lande. Der blev arrangeret spisning i Forsamlingshuset ved høst- og julefest samt til større sammenkomster som bryllupper og jubilæer.

Skomager Gunnar Vestergaards populære orkester spillede op til dans, og folk morede sig med danse, der bar morsomme navne som “Den toppet høne”.

Det daglige liv i Assentoft gik sin vante gang, for størsteparten upåvirket af hændelser i de større byer og verden udenfor.

Essenbæk Kirke

AF INGER LISE GRAM

Tidligere sognepræst ved Essenbæk Kirke

Hvorfor hedder kirken, som ligger midt i Assentoft, i grunden Essenbæk Kirke? Ja, det hænger sammen med, at en kirke – og et sogn – altid har navn efter sit område - sit sogn - og ikke efter den by, som måske meget, meget senere er vokset op omkring kirken.

Vores sogne- og kirkenavne blev gradvist fastlagt ved kongelig/kirkelig forordning i perioden 1060-1135 som en nødvendig følge af indførelsen af tiendepligten – det vil sige administration og inddrivelse af kirkeskat. Sogneinddelingen var en nødvendig opdeling af det danske rige i nogle administrationsmæssigt overskuelige enheder.

Navnet Essenbæk kan derfor dateres til senest 1135, hvor sogneinddelingen er på plads. Sognavnet er sammensat af 2 led: Essen (som måske har med ordet Ask at gøre – Ask der i den nordiske mytologi var det hellige træ) og bæk (som med sikkerhed henviser til bækken, Møllebækken nedenfor bakkerne).

Assentoft og Drastrup er det, man kalder udflytter-landsbyer. Det røber endelserne -toft og -strup. De er senere end Essenbæk. Og det er endvidere en kendsgerning, at da benediktinerordenen i ca. 1180 valgte at flytte sit kloster fra Randers til engene neden for Assentoft, fik klosteret navn efter det sogn, som klosteret kom til at ligge i, nemlig Essenbæk Sogn. Sognekirken blev ganske vist klosterets ejendom, men Essenbæk Kirke lå der altså først. Så det er ikke klosteret, der har givet navn til sognet og til kirken, men derimod kirken og sognet, der har givet navn til det navnkundige kloster.

Indgangsportalen til den gamle kirkegård på Essenbækvej. Foto: Essenbæk Kirke

Vi kender alle sammen den smukke indgangsportal til den gamle kirkegård på Essenbækvej. Her lå den gamle Essenbæk Kirke helt frem til 1865. Essenbæk gamle kirke var forfalden – brøstfældig, som de skriver – på grund af manglende vedligehold - og måtte brydes ned.

Straks man havde besluttet at nedrive kirken begyndte en lang disput mellem greven på Gl. Estrup og sogneforstanderskabet om en ny kirkes placering. Greven ønskede Essenbæk Kirke flyttet ned til byen Assentoft, ved Randers-Grenå-landevejen, hvorimod sogneforstanderskabet ønskede at fastholde den smukke placering i bakkerne.

Grev Scheel og Essenbæk sogneforstanderskab trækker tov om kirkens placering.

Illustration hentet fra Rasmus Mariagers bog "ESSENBÆK SOGN's Historie", 1937.

Oprindeligt fra satirebladet Folkets Nisse, 1867.

I satirebladet Folkets Nisse, nr. 32 fra 1867, ser man grev Scheel og Essenbæk sogneforstanderskab trække tov om kirken.

Grev Scheel siger: *Jeg vil have kirken i Assentoft, og I skal minsæl og salighed give mig jord til en kirkegård og et hegn.*

Sogneforstanderskabet svarer: *Nej! Vi vil have kirken på vild mark – faae vi ikke det, så vil vi slet ikke have nogen kirke – har vi nu levet 1 ½ år uden kirke, så kan vi sku godt vente 1 ½ hundrede år.*

Kultusministeriet var selvfølgelig inddraget, og de svarer: *Der står rigtignok i skriften: "Salige ere de, som stifte fred; thi de skal kaldes Guds børn"; men det bryder vi os ikke om – lad greven og sogneforstanderskabet slå, hvis de ikke kan blive enige".*

Enden på det hele blev, at greven vandt. Essenbæk Kirke blev flyttet ned til Assentoft – byen som var ved at spire frem omkring den nye landevej.

Arkitekt Frits Uldall fik opgaven med at tegne den nye kirke. Det var hans første byggeprojekt ud over restaureringer.

Vores kirke er bygget i røde munkesten og på en sokkel af granitkvadre fra den gamle kirke. Stilen er romansk med kor og skib i ét – skilt ved en rundbuet triumfmur. Som det ses, er rummet afsluttet i øst med en meget smuk og karakterfuld apsis mod øst og tårn med ottekantet spir mod vest.

Nøjagtig 3 år efter kirkens indvielse indviedes den nye tilhørende kirkegård – et 3 tdr. stort jordstykke indhegnet med stendige på alle sider.

Forinden indvielsen af kirkegården blev der søgt om tilladelse til at flytte de i den senere tid på den gamle kirkegård begravede personer til den nye kirkegård.

Tilladelsen blev givet mod, at flytningen foregik om natten og kun af de kister, som kunne holde til opgravning og transport.

I nattens mulm og mørke foregik så alt det praktiske med flytningen. 36 hestetrukne køretøjer var stillet til rådighed af egnens landmænd for at føre de mange kister til de nye grave. Dagen efter foretoges den officielle indvielse af kirkegården ved en højtidelighed under medvirken af biskoppen og sognepræst Elmquist.

Der er her langt senere kommet et hæfte for dagen med salmetekster forfattet til lejligheden. Det hedder "Ved Essenbæk kirkegårds indvielse og ligenes flytning fra den gamle til den nye kirkegård den 28. november 1872". Ingen tvivl om at det har været en stor dag i byen – en højtidelig dag.

Som nævnt er kirken rejst på en sokkel af granitkvadre fra den gamle kirke. Foruden disse sokkelsten fra den gamle kirke har vi i våbenhuset et gravminde – en ligsten – som måske har ligget i gulvet i den gamle kirke. Vi ser en kvinde med en mand ved hver side. Inskriptionen er noget udvisket, men det, der lader sig tyde, siger: At kvinden er Ane Nielsdatter, gift første gang med birkedommer, herlig og velbårne Rasmus Pedersen, Krstrup, Essenbæk birk i Ladegårde. Han døde i 1607, 60 år gammel – efterlader 6 sønner, 4 døtre. Hun bliver anden gang gift med Therkild Henningsen, Mark-Brandenburg, borgfoged.

Den nye, smukke Essenbæk kirke. 1869.

Et andet minde fra den gamle kirke er den lille flade sten på bagvæggen i koret, sikkert med fra den gamle kirke. En flad sten med et indhugget kors / krucifiks med en svag fremstilling af Kristus på korset.

Anderledes spændende er det med kirkens døbefont:

Ved nedrivningen af den gamle kirke stod der i denne en moderne trædøbefont i barokstil. Ikke den oprindelige døbefont af granit, som man havde optegnelser/tegninger af. Hvordan kunne det gå til?

Og hvor gemte Essenbæk Kirkes solide døbefont sig. Jo, den stod i haven ude hos greven på Gl. Estrup. Som vandtrug for hestene – siges det.

Inden den nye kirkes indvielse blev den lykkeligvis bragt hjem på sin rette plads – i den nye Essenbæk Kirke – hvor den står så godt og trygt i dag. Det betaler sig at tage den i øjesyn. Der er nogle meget flotte relieffer på den: Løver, korslam, hoveder på stage og et fuglemotiv – pelikanen der med sit hjerteblood nærer sine unger.

Essenbæk Kirkes granit døbefont.

Foto: Ida Marie Wagner Tholl

Vores døbefont hører til det, man kalder Houlbjerggruppen – en mester der har udhugget døbefonte til Houlbjerg, Gerning, Vellev, Sall, Virring og Essenbæk kirker. Man taler om, at stenmesteren måske var en munk fra Tvillum kloster.

Nu tager vi et vældigt spring i tid... nemlig frem til 1960'erne

I begyndelsen af 60'erne tager det da siddende menighedsråd fat på en restaurering af kirkens kor. Det bliver arkitekterne Inger og Johannes Exner, som kommer til at forestå denne restaurering.

Der bliver indrettet et sakristi mod nord i koret – og et nyt knæfald. Materialerne var lys eg – smukt og gennemtænkt forarbejdet.

Dertil kommer et nyt alterbord. Et alterbord, der står frit – med den gamle altertavle bagved. Som nogen husker var den gamle altertavle et maleri af Dorph fra 1869 i en tung egeramme med motivet "Kristus og farisæerne - giv kejseren, hvad kejserens er, og Gud, hvad Guds er".

Det var helt usædvanligt på det tidspunkt at opstille alterbord og altertavle i 2 separate opbygninger. Normalt var alterbord og altertavle et ”møbel” – for nu at sige det på den måde.

Nationalmuseets vurdering af Exners forslag lyder – her skriver Olaf Olsen den 20. juli 1963:

Mod forslaget vides intet at erindre. Den utraditionelle opstilling af altertavle og alterbord skyldes antagelig vanskeligheder ved at samarbejde den eksisterende, i kunstnerisk henseende ret ringe altertavle med et nyt alterbord. Da kirken – og læg nu mærke til, hvad han skriver – er af ny dato og næppe i besiddelse af større selvstændig arkitektonisk værdi, vil Nationalmuseets ikke stille sig i vejen for eksperimentet.

Underskrevet: Olaf Olsen.

Ja, så der fik kirken lige sit skudsmål. Men godt, at vi ved bedre!

Denne første restaurering af kirkens kor er afsluttet i 1965/1966.

Der opstår nogle tvistigheder mellem menighedsrådet og arkitektparret Exner. Der er ting, som der er lagt op til, som aldrig bliver til noget. Bl.a. et tæppe i koret fra Vibeke Klints hånd.

Med andre ord bliver det ikke Johannes Exner, som kommer til at stå for farvesætningen og loftsmaleriet i kirkens skib, prædikestol og stoleværk.

Man får derimod i 1967 kontakt til kirkekunstner og arkitekt Mogens Jørgensen, Kbh. På det her tidspunkt er der klart glas i alle kirkens vinduer, og lyset virker meget stærkt. Derfor vælger Mogens Jørgensen forholdsvis mørke farver. Loftet i skibet bliver malet i variationer af røde farver i rektangulære felter med inspiration i mørkerøde roser. Loftsbjælkerne i grå-blå-farver – til dels de samme farver, som stoleværket blev malet med. Prædikestolen er det sidste – og det er Mogens Jørgensen som forestår stafferingen.

I 1981 arver Essenbæk Kirke et større beløb i forbindelse med gårdejer Peter Petersens død. Det er de midler, der går under navnet ”Essenbæk Ladegårds Legat”. Legatets kapital skal stedse forblive urørt, mens udbyttet af kapitalen anvendes til vedligeholdelse, forbedring, forskønnelse og evt. udvidelse af Essenbæk Kirke, kirkegården, også den gamle kirkegård og de nærmeste omgivelser.

Denne arv åbner mulighed for at fortsætte restaureringen af kirkens kor.

I 1983 ønsker menighedsrådet, at lyset fra de store vinduer i skibet bliver dæmpet samtidig med, at man ønsker et forslag til ændring af kirkens kor og apsisparti. Mogens Jørgensen foreslår, at altertavle og rammeværk fjernes, således at det smukke apsisparti bliver frilagt, og det forholdsvis store østvindue bliver synligt, og at man der indsætter en farvet mosaikrude.

Mogens Jørgensens smukke altertavle og Apsisrude. 1984. Foto: Ida Marie Wagner Tholl

For at dæmpe lyset fra vinduerne i skibet valgte Mogens Jørgensen fransk ægte antik-glas i en grålig tone og dæmpede yderligere lyset ved en blyornamentik, der flettede sig ind i de eksisterende bærejern. Oppe i korets sydside blev der indsat noget lysere og varmere glas – og med den samme komposition i blystrukturene som i skibet.

Hvad angår alterkompositionen/altertavlen var det hans første tanke, at kompositionen skulle være en flad gennembrudt metalplade, der skulle forgyldes. Det viste sig imidlertid, at guldet ikke rigtig kunne gøre sig gældende under de givne lysforhold, og at det flade metal heller ikke virkede levende i koret. Derimod gav en ny udformning et bedre resultat: 7-8 cm brede kobberbånd – med bredden vinkelret mod østvæggen. Det gav en langt mere nuanceret oplevelse.

Apsisruden – her var Mogens Jørgensen ikke i tvivl. Den måtte udføres i røde farver, der knyttede sig til de rosenrøde loftsfarver. Han skriver selv, at en oplevelse en høj-sommerdag i 1984 satte ham på sporet... det var synet af en blomstrende hæk med vilde roser, hvor de grønne blade fuldstændigt blev skjult af store udfoldede roser, der changederede som en mosaik af gyldne, rosa, orange, purpurrøde og violette farver. Det var, siger Mogens Jørgensen, på en måde som at stå overfor noget af det syn, som Moses måtte have haft ved ”den brændende tornebusk”.

Mogens Freese var hele vejen igennem glasmesteren – den som stod for den håndværksmæssige side af Mogens Jørgensens glasarbejder. Det var i øvrigt en helt ny teknik, der blev brugt ved indbrændingen af farver i glasset.

Det er også her i 80'erne, at loftet i koret og apsis bliver malet som en fortsættelse af farverne i skibets loft.

Sammenfattende kan vi sige, at Mogens Jørgensen har arbejdet meget bevidst med farverne og lyset. At det er lyset, der er det kunstneriske og sakrale tema i kirken. Det nøgterne lys i skibet – det varme lys i koret – og det farverige lys i apsis, der yderligere beriges ved alterkompositionen i de varme kobberfarver.

I 1990'erne arbejder menighedsrådet igen med en restaurering af kirkens kor. Exners sakristi og knæfald bliver fjernet, og der bliver isat en mosaikrude mod nord, hvilket kaster mere lys ind i koret. Det bliver tegnestuen ”Smærup og Wessmann” – lokale arkitekter – som får til opgave at designe det nye knæfald, hvor det var afgørende, at det var stabilt / stærkt at tage fat i og rejse sig op ved.

Samtidig designes nye bryllupsstole, som samtidig kan bruges i forlængelse af knæfaldet, for at gangbesværede kan få den oplevelse at deltage i nadveren på lige fod med de øvrige kirkegængere - siddende med til alters.

Belysning i kirken har været et tema i mange år. Mogens Jørgensens hustru – Gudrun Steenberg – havde en tanke om på en måde at føre alterkompositionen videre på korets bagvæg i form af nogle kobberlamper. Kobberlysbånd. Projektet nåede desværre ikke længere end til nogle skitser. Senere er valgt en meget diskret loftsbelysning som supplement til de gamle loftskroner.

I 2004 erhverver kirken nyt kirkesølv: Alterkalk, disk og kande fra guldsmed, kunstner Søren Weitemeyers hånd. I 2013 et nyt massivt sølvkors til alteret – ligeledes tegnet og udført af Søren Weitemeyers hånd.

Mangfoldigheden og det brogede liv, som udspiller sig i kirke og Sognehus, står som et stærkt vidnesbyrd om, at det faktisk lykkedes, det som biskoppen, Gerhard Peter Brammer, ved indvielsen af kirken den 28. november 1869 ønskede, da han lyste velsignelsen over kirke og menighed og bragte lov og tak til Gud for den glædelige begivenhed, at der nu var opført et – nyt – Guds hus, hvor alle, både rige og fattige, glade og sorgfulde, kunne samles.

Essenbæk Kirke er blevet et samlingspunkt. Kirken er vokset sammen med byen, og generation efter generation har sat sit præg på kirken – kirkerummet, kirkens omgivelser og aktiviteter, og næsten hvert årti er repræsenteret.

Hver generation har bygget videre på kirken. Dem, der gennem 150 år har været med til at bygge kirke; dem, som har båret evangeliet og kirkens fællesskab frem til os, som nu nyder godt af det. – Dem skylder vi tak!

Nogle er stadig aktive – og tak for det.

Andre – ligger ude på kirkegården, og de er i vore hjerter.

Siden 1869 har Essenbæk nye kirke ligget her. Den har med sine kirkeklokker kaldt folk ind til gudstjenester og til livets store begivenheder. Til de største fester omkring dåb, konfirmation og bryllup og til fællesskab, omsorg og håbsforkyndelse, hvor livet blev fyldt af sorg og smerte i afskeden med vore kære.

Med sit tårn og sit spir har kirken i alle år peget på en virkelighed, som er større end vores daglige virkelighed. I kirken er det nemlig sådan, at vi vendes væk fra os selv – vores indkrogethed i os selv – og ud i fællesskabet med Gud og vore medmennesker.

Bestyrelsen 2023

Formand:

Marianne Lund Andersen, Elmelundsvej 12, Øster Alling, 8963 Auning

Næstformand og pressesekretær:

Henning Millard, Vestervænget 4, 8963 Auning

Kasserer:

Inger Millard, Vestervænget 4, 8963 Auning

Sekretær:

Hanne Byriel, Hovedgaden 18, Øster Alling, 8963 Auning

Øvrige bestyrelsesmedlemmer:

Bent Østergaard, Østervangsvej 29, Fausing, 8961 Allingåbro

Johan Peter Tommerup, Skolevej 67, Drastrup, 8960 Randers SØ

Bestyrelsessuppleant:

Inger Marie Linnemann, Ammelhedevej 4, 8960 Randers SØ

Arkivleder:

Ellen Byriel, Hovedgaden 32, Øster Alling, 8963 Auning

Udpeget af kommunalbestyrelsen:

Alice Krog, Mortensensvej 36B, 8963 Auning

Sønderhald Egsarkiv

Elmelundsvej 11, Øster Alling, 8963 Auning

Tel: 86 48 37 84 . Email: sonderhaldegnsarkiv@gmail.com

www.sonderhaldegnsarkiv.dk

**Følg os på
Facebook**

